

Skraboelen

Jan COPPENS

In Luc van Schoors' rubriek *In 't Giesbaargs*, verschenen in *Gerardimontium* nr. 196, troffen we in de woordenlijst het ogenschijnlijk typisch Geraardsbergse woord *skraboelen*. Dit woord werd ook door enkele mensen ingezonden voor onze enquête *'t skuuensjte Giesbaargs word*. Met *skraboelen* worden kolensintels bedoeld. Om het woord etymologisch te verklaren gingen we te rade bij enkele naslagwerken.

Teirlinck ⁽¹⁾ schrijft: *schraboele* (uitspraak met korte *a*, klemtoon op *boe*), ... zonder verklaring. Van romaanschen oorsprong (vergelijk met het Franse *escarbille*). Kooltjes coke, die zich in de stoof vormen, door den rooster vallen en met de asch vermengd zijn. Ook volgens Weijnen ⁽²⁾ heeft het woord een Romaanse oorsprong: *schraboele*, *schrabhoelie*, *schramoelie*, *scharbilie*: sintels. Noordoostelijk Frans *éscarbille* 'sintel', afgeleid van het Franse *charbon* 'kool', volksetymologisch beïnvloed door het Waalse *escarbouiller* (= Franse *écrabouiller* 'vermorzelen, verbrijzelen'). *Boilles* 'ingewanden'.

Maar volgens het Frans etymologisch woordenboek van Dauzat-Dubois-Mitterand ⁽³⁾ zou het woord in het Waals overgenomen zijn uit een Vlaams dialectwoord *schrabhoelie* 'krab, hark de steenkool', waarin *hoelie* het Franse *houille* is: mot wallon issu de néerlandais *schrabben*, *gratter*, *racler*

sans rapport avec *carbon* 'charbon'. Dus niet afgeleid van *charbon*. Dit wordt bevestigd door het *Vlaamsch Idioticon* van Schuermans ⁽⁴⁾ *schrabhoelie* of *schrabhoelie*: verbrande hoelie of steenkolen, die doorgaans tot brandstof nog dienen kunnen. Te Leuven, Brussel en licht elders giet men de *hoelaschbakken* op straat en de armen krabben, *schrabben* of rapen er dan de *schrabhoelie* uit. *Men strooit op slijkwegen soms ook schrabhoelie*.

Het woord is samengesteld uit hoelie en krabben. Zodat het eigenlijk betekent schrap- of geschraapte hoeliekolen.

Volgens Rey ⁽⁵⁾ is het Franse woord *escarbille* ontleend aan het Noord-Franse *escabille*, in het Waals *èscrabyî*, wat uit het Middelnederlandse *schrabben* komt 'schrappen, krabben'. De oudste Germaanse vorm die geattesteerd is, is het Noorse *skrapa*. Vergelijk ook met *scharten* (krabben, scharrelen). Met t-epenthesis (inlassing van een klank of lettergreep in een woord) uit het Middelnederlandse *scharren* 'krabben'. Indo-Germaanse *(s)kars 'krabben'.

Bij Debrabandere ⁽⁶⁾ treft men enkel variaties op *scharbieljen* aan: *scherbiel(d)jen*, *schrebielje*, ...: 'sintels, sinders, steenkoolslakke, half uitgebrande stukjes steenkool. In het Frans *escarbilles*. Van het Belgisch-Franse werkwoord *escrabbiller* dat afgeleid is van het Nederlandse *schrabben* 'krabben, harken'.

Claeys ⁽⁷⁾ schrijft bij *hoelle*: 'uit het Franse *houille* steenkool, kolen in het Brusselse, de Denderstreek en Pajottenland. *Hoellenbak*: kolenkit, *hoellenboer* of *hoellenmarchang* kolenboer, kolenhandelaar, *hoellemarkt*, *oillemet*, kolenmarkt. Ook in Geraardsbergen hoor je de uitdrukking *zu zwart as oelle*: zo zwart als steenkool.

Bij Teirlinck vinden we ook nog *hoelde*: '(uitspraak *oelde*) en samenstellingen: *hoeldekelder* (kolenkelder), *hoeldekot* (kolenhok), *hoeldeschuppe* (kolenschop) en *hoelijzer(e)*: 'zetelvormig ijzeren traliewerk dat men vóór het algemeen gebruik van stoven, in den haard zette en waarin men kolen of briketten brandde.'

Hoelle komt dus van het Franse *houille*. En toch heeft dit woord geen Romaanse, maar een Germaanse oorsprong. Volgens Rey ⁽⁵⁾ wordt *houille* vermeld als *oille* (*de carbon*) in 1502, later als *ouille* (1590) en *houille* in 1611. Leenwoord van het Waalse *hoye* (nu *hoge*) uit het oud Luikse *hulhes* (1278). In het Luikse Hesbaye werd er steenkool ontdekt en ontgonnen rond 1195. *Hulhes* komt uit het Frankische (Germaanse) **hukila* heuvel, bult, kluit, hoop, diminutief van **hukk-*, Middelnederlandse *hocke* hoop graan, volgens Rey in verschillende Nederlandse dialecten ook geattesteerd als *heukel* of *eukel*, *huikel* of *hochel* in de betekenis van hooiopper.

(1) I. TEIRLINCK, *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon*, 3de deel, Gent, 1921.

(2) A.A. WEIJNEN, *Etymologisch dialectenwoordenboek*, Den Haag 2003.

(3) A. DAUZAT/J. DUBOIS/H. MITTERAND, *Nouveau Dictionnaire Étymologique et Historique*, Paris 1964.

(4) L.W. SCHUERMANS, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, Leuven, 1865-1870.

(5) A. REY, *Dictionnaire historique de la langue française*, 3 delen, Paris, 2004.

(6) F. DEBRABANDERE, *West-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen, 2002.

(7) H. J. CLAEYS, *Vlaams Dialectwoordenboek*, 2001.

(*) gereconstrueerde vorm